

روستا و توسعه، سال ۲۵، شماره ۹۹، پاییز ۱۴۰۱

DOI: 10.30490/RVT.2021.352308.1284

مقاله پژوهشی

بررسی اثرات اقتصادی-اجتماعی ایجاد شهر لیکک بر توسعه روستاهای پیرامون

توکل رچام^۱، آیت‌الله کرمی^۲، وحید یعقوبی^۳

تاریخ دریافت: ۹۹/۸/۳ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۵/۱

چکیده

تعداد شهرهای کوچک در ایران طی دو دهه گذشته رشد بالایی داشته است. شهرهای کوچک عملکردهای متفاوتی مانند ارائه خدمات و امکانات و محرومیت‌زدایی مناطق پیرامون، پایداری جمعیت، رونق اشتغال و درآمد، ایجاد بازار برای تولیدات کشاورزی، توسعه کشاورزی، افزایش دسترسی به تسهیلات و خدمات بانکی و بهداشتی، تبادل اطلاعات و ارتباطات و غیره دارند. این مطالعه با موضوع بررسی اثرات و پیامدهای اجتماعی شهر لیکک بر توسعه روستاهای اطراف و منطقه در دو دوره قبل و بعد از ایجاد شهر انجام شد. در این مطالعه از دو روش کتابخانه‌ای برای بررسی نظریات و دیدگاه‌ها و روش میدانی برای گردآوری

۱- دانش‌آموخته کارشناسی ارشد توسعه روستایی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه یاسوج، یاسوج، ایران.

۲- نویسنده مسئول و دانشیار اقتصاد کشاورزی، گروه مدیریت توسعه روستایی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه یاسوج، یاسوج، ایران.
(ayatkarami@yu.ac.ir)

۳- دانشجوی دکتری توسعه کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه یاسوج، یاسوج، ایران.

اطلاعات خانوارها استفاده شد. جامعه آماری تحقیق را با توجه به نوع مطالعه، سرپرست خانوارها تشکیل داده است. با استفاده از فرمول کوکران و نمونه‌گیری طبقه‌ای ۲۲۰ خانوار برای مطالعه در روش میدانی انتخاب شد. نتایج کلی تحقیق حاکی از وجود اثرات جذب منابع روستایی توسط شهر بوده است. به عبارتی اثر جذب بیشتر از اثرات نشر بوده است. وضعیت روستاها در ابعاد پایداری جمعیت، سرمایه اجتماعی، تولیدات و توسعه کشاورزی بهبود چشمگیری نداشته است؛ اما وضعیت ابعاد آموزش، دسترسی به خدمات و امکانات، خدمات بهداشت و سلامت و ارتباطات روند مثبتی داشته و نسبت به دوره قبل بهبود یافته است.

کلیدواژه‌ها: اثرات اجتماعی، مهاجرت، امنیت غذایی، روستاهای پیرامون، شهر لیکک.

مقدمه

اغلب سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان منطقه‌ای، بر نقش اساسی شهرهای کوچک به عنوان مراکز خدماتی منطقه‌ای در توسعه نواحی روستایی از طریق پیوندهای مستقیم تولید و نیز پیامدهای توزیع و حرکت به سمت پایین تأکید دارند. به نظر آن‌ها، وجود شهرهای کوچک، پیش‌نیاز توسعه روستایی و منطقه‌ای است (Zebardast, 2004). شهرهای کوچک با زمینه‌سازی و فراهم‌آوردن شرایط مساعد، می‌توانند در برقراری یک نظام منطقی سلسله‌مراتبی از حیث جمعیت و کارکرد موفق باشند. با تقویت و توسعه این شهرها، ظرفیت پذیرش جمعیت آن‌ها افزایش می‌یابد و به سبب قرارگرفتن بر سر راه مهاجرهای روستایی، جریان مهاجرتی را به سوی خود هدایت می‌کنند (Fanni, 2014). امروزه بیشتر امکانات و خدمات در اختیار شهرهای بزرگ قرار دارد و سرمایه‌گذاری ملی هم به نفع لایه بالایی سلسله‌مراتب شهری است. تمرکز جمعیت، مشاغل و درآمد هم در تعداد شهرهای محدودی صورت گرفته است (Sarvar and Lalepour, 2006). بروز چنین پدیده‌ای برای کشورهای در حال توسعه مشکلات زیادی را ایجاد کرده است. از این رو برای دستیابی به توزیع متوازن و عادلانه جمعیت، سرمایه، امکانات، تسهیلات و همچنین فعالیت‌های اقتصادی در سطح ملی و منطقه‌ای، استقرار شهرهای کوچک به‌ویژه شهرهایی که موقعیت استقرار آن‌ها در شبکه سکونتگاه‌ها به‌عنوان واسط میان کانون‌های شهری و روستایی عمل نماید مورد توجه قرار گرفته است (Nouri et al., 2009). ایجاد و توسعه شهرهای کوچک به‌عنوان یکی از سیاست‌های برنامه‌ریزی کشورهای در حال توسعه مدنظر بوده است. در کشور ما نیز توسعه شهرهای کوچک از طریق اجرای سیاست ارتقای روستاهای بزرگ و مستعد به شهر شدن با هدف بهبود کیفیت زندگی روستایی، کاهش مهاجرت به شهرهای بزرگ با ایجاد فرصت‌های شغلی غیرزراعی و ارائه خدمات مورد نیاز ساکنان در کنار کارکردهای بالقوه و بالفعل توسعه‌ای تبدیل مراکز روستایی به شهر صورت پذیرفته است (Fanni, 2014).

مطالعات و پژوهش‌های بسیاری در خصوص ایجاد شهرهای کوچک و بررسی پیامدهای اجتماعی آن‌ها بر مناطق روستایی پیرامون صورت پذیرفته است. بوذرجمهری و همکاران (Bouzarjomehry et al., 2014) در مطالعه خود با روش توصیفی-تحلیلی به ارزیابی اثرات شهرهای کوچک در توسعه روستایی پرداخته‌اند. نتایج تحلیل‌های آماری نشان داد که ایجاد روستا-شهر و شهرهای کوچک اثرات مثبتی در توسعه روستایی از جمله کاهش مسافت‌های غیرضروری و تعادل فضا-جمعیتی، افزایش خدمات اداری، رفاهی، اقتصادی و اجتماعی داشته است. در تحقیقی دیگر هادیانی و رحیمی (Hadiyani and Rahimi, 2016) به مطالعه نقش شهرهای میانی در توسعه منطقه‌ای شهر ایرانشهر پرداختند. نتایج نشان داد که راه‌حل توسعه متوازن منطقه‌ای باید مدنظر قرار بگیرد و تقویت شهرهای میانی می‌تواند علاوه بر ایجاد تعادل در نظام سلسله‌مراتبی استان، نقش زیادی در توسعه مناطق پیرامونی این شهر به‌خصوص شهرهای کوچک و نقاط روستایی داشته باشد. میرزایی قلعه و همکاران (Mirzaee Ghalee et al., 2013) در مطالعه‌ای به تحلیل روابط متقابل شهر و روستا در میزان توسعه‌یافتگی روستاهای دهستان حومه شهرستان هرسین پرداختند. بر اساس نتایج مطالعه، روابط متقابل شهر و روستا تأثیر چندانی بر توسعه نواحی روستایی نگذاشته و محدوده مورد مطالعه از آثار و پیامدهای کالبدی و ارگانیکی روابط روستا-شهر بی‌بهره بوده است. فیروزنیا و همکاران (Firouzniya et al., 2012) در مطالعه‌ای به تأثیر ادغام روستا در شهر در منطقه کاشان پرداختند. این بررسی نشان داد که از لحاظ بعد اقتصادی ادغام روستا در شهر در افزایش فرصت‌های شغلی و کاهش بیکاری بخصوص در زمینه‌های ایجاد شغل‌های اداری، تجاری و خدماتی بسیار مؤثر بوده و منجر به افزایش تعداد شغل و شاغلین شده است. همچنین هرچه از زمان شهر شدن گذشته است، میزان دسترسی به خدمات اداری، بهداشتی و درمانی افزایش یافته، سطح کشت محصولات کشاورزی، کاهش و ساخت‌وساز افزایش یافته است و باعث افزایش رضایتمندی ساکنین در شاخص‌های اجتماعی شده است.

با توجه به اهمیت بیان شده در خصوص ایجاد شهرهای کوچک و اهمیت بررسی اثرات آن در مناطق محروم جهت کمک به محرومیت‌زدایی این مناطق، این مطالعه در شهر لیکک به عنوان مرکز شهرستان بهمنی در استان کهگیلویه و بویراحمد صورت پذیرفت. شهرستان بهمنی با مساحتی بالغ بر ۱۴۴۷ کیلومتر مربع، ۶۳۷ متر ارتفاع از سطح دریا و جمعیتی معادل ۴۵ هزار نفر در غرب استان کهگیلویه و بویراحمد واقع شده است. شهر لیکک در رشته کوه‌های زاگرس قرار گرفته و از نظر مورفولوژی در واحد دشت استقرار یافته است. لیکک در سال ۱۳۷۹ به شهر تبدیل شد که بر اساس

آمارهای استانداری کهگیلویه و بویراحمد در خصوص تقسیمات استان، این شهرستان دارای ۲ بخش، ۳ دهستان و حدود ۱۷۰ روستای دارای سکنه است.

هدف اصلی این پژوهش بررسی اثرات اجتماعی و اقتصادی ایجاد شهر لیکک بر توسعه روستاهای پیرامون است. بنابراین این تحقیق در پی پاسخ به این سؤال است که آیا شهر شدن لیکک به دیدگاه مثبت‌نگر در روابط شهر و روستا نزدیک‌تر بوده و توانسته زمینه توسعه روستایی و بهبود زندگی مردم روستایی و در نتیجه پایداری روستاها را فراهم نماید؟

مبانی نظری

لینچ (Lynch, 2005) رویکردهای نظری به مناسبات روستا - شهر را به دو دسته کلی منفی نگر و مثبت‌نگر تقسیم‌بندی نمود. مناسبات بین روستا با شهر را در رویکردهای منفی‌نگر، یک‌طرفه و به نفع شهر و به ضرر روستا می‌دانند و اعتقاد دارند که کلیه جریان‌های اقتصادی، مالی، مردم (مهاجرت) و غیره به نفع شهر و به زیان روستا است. اینکه مناسبات شهر با روستاهای پیرامون یک نوع رابطه مثبت و یا رابطه‌ای استثمار است، از پرسش‌های اساسی محسوب شده و به کانون نظریه‌های توسعه مربوط می‌شود، جایی که مناسبات مرکز و پیرامون را از منظر مثبت بودن و یا منفی بودن تحلیل می‌نماید. به اعتقاد او اغلب زیرساخت‌ها در سطح ملی برای حمایت و تقویت روابط استعماری بین شهر و روستا گسترش و توسعه می‌یابد. میراث چنین روابطی در بسیاری از کشورهای در حال توسعه، وجود تعداد اندکی شهر به عنوان کانون فعالیت‌های اقتصادی کشور و با مناسبات استعماری جدید بین روستا با شهر است (Lynch, 2005). لیپتون^۱ در نظریه سوگیری شهری خود اعتقاد دارد، نفوذ مؤثر شهر بر حوزه‌های روستایی موجب نابرابری‌هایی در داخل حوزه‌های روستایی شده و در مجموع، وی مناسبات شهر با روستا را به ضرر و زیان روستا می‌داند (Moidfar and Akbari, 2007).

هانس بوبک^۲ در تحلیل روابط میان شهر با روستا در دنیای غیرصنعتی بر تحمیل نوعی ویژه‌ای از "روابط سلطه" با "ماهیت استثماری" از سوی شهرها بر محیط‌های روستایی تأکید دارد. بوبک در زمینه روابط شهرها و حوزه‌های روستایی پیرامونی در کشورهای شرق اسلامی، به‌ویژه ایران این‌گونه روابط سلطه را در قالب سرمایه‌داری بهره‌بری مطرح ساخته است (Moidfar and Akbari, 2007). آندره گوندر فرانک^۳ صاحب‌نظر مکتب وابستگی نیز از طریق ارایه الگویی سعی نموده است

1. Michal Lipton
2. Hans Bobek
3. Andre Gunde Frank

سازوکارها و نحوه عملکرد توسعه نیافتگی را در خاستگاه روابط میان متروپل - قمر جستجو و توصیف نماید، به گونه‌ای که این رابطه به سطح بین‌المللی محدود نمی‌شود، بلکه همین‌طور در سطوح منطقه‌ای و داخلی جهان سوم نیز جریان دارد. استقرار این شبکه کامل میان متروپل‌ها و اقمار موجب گشته که مازاد اقتصادی از روستاهای جهان سوم به مراکز محلی و منطقه‌ها و از آنجا به پایتخت ملی و شهرهای بزرگ جریان یابد (Moidfar and Akbari, 2007; Lynch, 2005).

کسانی که به مناسبات روستا با شهر از منظر مثبت می‌نگرند، اعتقاد دارند، شهر مکان نوآوری، خلاقیت و تحول مثبت است. در مجموع شهر کانون توسعه و ترقی محسوب می‌شود و برقراری ارتباط و پیوند میان فضاهای شهری و روستایی سبب انتقال و اشاعه ویژگی‌ها و خصایص توسعه‌ای از شهر به روستا می‌شود.

روندینلی^۱ به‌عنوان یکی از صاحب‌نظران مثبت‌نگر بر نقش توسعه‌ای شهرها و به‌ویژه شهرهای میانی در فراهم کردن دامنه‌ای از خدمات برای نواحی پیرامون تأکید دارد (Shakoei, 2007). پرو، هریشمن و هانسن^۲ نیز از جمله صاحب‌نظران الگو و یا به عبارتی نظریه قطب رشد هستند که اعتقاد دارند شهرها نسبت به روستاهای پیرامون خود قطب رشد محسوب می‌شوند و توسعه پیرامون را فراهم می‌سازند. آن‌ها با بهره‌گیری از (اثر انتشار تدریجی) و (اثر قطبی شدن) سازوکار تأثیر شهرها بر روستاها و نواحی پیرامون را بیان می‌کنند. این صاحب‌نظران معتقد به تأثیر مثبت، انتقال و نشر منابع، خدمات و امکانات از مراکز به مناطق پیرامون هستند (Papoli Yazdi and Ebrahimi, 2010).

در دوره‌هایی از تاریخ کشورمان که شهرها متکی به مازاد اقتصادی جامعه روستایی بودند و شهرها نیز کالاهای صنعتی و فراوری‌شده و وارداتی را برای آن‌ها فراهم می‌کردند، نظریه‌ها و رویکردهای منفی‌نگر می‌توانست شکل و ماهیت مناسبات را تبیین نماید. به تدریج و با تبدیل شدن نفت به عنوان یکی از منابع درآمدی اصلی کشور و کاهش وابستگی شهرها به مازاد اقتصادی جامعه روستایی، شکل و ماهیت مناسبات شهر با روستا دگرگون شد و در حال حاضر این روستاها هستند که از طریق سرمایه‌گذاری‌ها و کمک‌های دولتی، بخشی از درآمدهای شهر از طریق کار و شغل افراد روستایی در شهر به روستاها منتقل می‌شود. بنابراین بهره‌کشی بدان شکل که مورد نظر صاحب‌نظران منفی‌نگر است وجود ندارد.

1. Rondinelli
2. Perroux -Hirschman -Hansen

از نظر مکتب نوسازی و به ویژه نوسازی اقتصادی، رویکرد رایج این است که افزایش آهنگ یک الگوی صحیح توسعه صنعتی شهری می‌تواند محدودیت‌های درونی و ذاتی توسعه روستایی را جبران و برطرف سازد. لذا مکتب نوسازی بر این اعتقاد است که شهرها عامل ایجادکننده و گسترش‌دهنده و موتور محرک توسعه هستند و به عنوان تسهیل‌کننده و پخش توسعه و نوآوری بر روی حوزه نفوذ روستاهای پیرامون عمل کنند. شهر در نزد صاحب‌نظران مکتب نوسازی، به عنوان نماد و شاخص مدرن و توسعه‌یافته و روستا، نماد و شاخص سنتی و توسعه‌نیافته است؛ در نتیجه تغییر و تحول در جامعه روستایی و سنتی را موقوف به اشاعه ارزش‌های مدرن و توسعه‌ای از شهرها به روستاها می‌دانند. با توجه به رویکرد طرح‌های عمرانی برنامه‌های توسعه کشور و با در نظر گرفتن اینکه شاخص‌های اصلی نوسازی بیشتر به افزایش رشد اقتصادی، صنعتی‌شدن و توسعه شهری تمایل داشته است و نوسازی نیز اعتقاد به اثر و پیامد مثبت مناسبات شهر با روستا دارد، بنابراین رویکرد نظری در این پژوهش، رویکرد مثبت‌نگر به مناسبات روستا با شهر است. بر این اساس، شهرها می‌توانند بر روستاهای پیرامون، اثر توسعه‌ای داشته باشند و در نتیجه، ایجاد روستا-شهر می‌تواند از طریق برقراری مناسبات بیشتر و نزدیک‌تر بین روستا با شهر موجب بهره‌مندی روستاها از دستاوردهای نوسازی شود. در واقع توسعه روستاها با مناسبات آن‌ها با شهر رابطه مستقیم خواهد داشت.

روش‌شناسی تحقیق

برای گردآوری اطلاعات از دو شیوه اسنادی و میدانی استفاده شد. برای گردآوری اطلاعات در روش میدانی از پرسشنامه دوبخشی و مصاحبه حضوری استفاده شد و نظر جامعه مورد مطالعه در مورد قبل و بعد از شهر شدن بررسی شد. نظریه‌ها، رویکردها و تجربیات موجود در خصوص نقش شهرهای کوچک در توسعه و پایداری سکونت‌گاه‌های روستایی در روش کتابخانه‌ای بررسی شد. همچنین برای گردآوری اطلاعات در ارتباط با ناحیه مورد نظر نیز از اسناد و مدارک، نقشه‌ها، آمارها و گزارش‌های سازمان‌های مختلف قبل و بعد از شهر شدن شهر لیکک استفاده شد. در بررسی میزان ارتباط روستاهای پیرامونی با شهر لیکک و توسعه اقتصادی - اجتماعی آن‌ها از نرم‌افزار SPSS و Excel و بر اساس نوع داده‌ها و شاخص‌های تحقیق از ضرایب همبستگی و آزمون‌های پارامتریک و ناپارامتریک استفاده شد. در بررسی میزان ارتباط روستاهای پیرامونی با شهر لیکک و توسعه اقتصادی - اجتماعی آن‌ها، قبل و بعد از ایجاد شهر از شاخص‌ها و گویه‌های مختلف و متناسب با شرایط منطقه استفاده شد. همچنین برای تهیه و تنظیم پرسشنامه اولیه، رفع اشکالات و ایجاد اصلاحات در آن از مطالعات پیشین و تحقیقات مرتبط و نیز از نظرات کارشناسان و اساتید دانشگاه بهره گرفته شد.

از آنجاکه مقیاس همه متغیرها یکی نبوده و برخی از آن‌ها بار منفی دارند، بنابراین عملیات معکوس-سازی بر روی آن‌ها انجام شد و مجموع میانگین آن‌ها بعد از عمل معکوس‌سازی محاسبه شد. متغیرهای تحقیق در چهار سطح اسمی، ترتیبی، رتبه‌ای و فاصله‌ای طرح شدند. برای سنجش مقایسه وضعیت اقتصادی و اجتماعی روستاها در قبل و بعد از شهر شدن لیکک، از سؤالات ترتیبی طیف لیکرت برای گویه‌های مورد نظر استفاده شده است.

- ۱) شاخص‌های اقتصادی: مسکن، تولیدات کشاورزی و صنایع دستی، درآمد و پس‌انداز، اشتغال‌زائی و توسعه زیرساخت‌ها؛
- ۲) شاخص‌های اجتماعی: سلامت، وحدت و همبستگی، هنجارهای اجتماعی، پایداری جمعیت و میزان مهاجرت.

از آنجاکه جوامع آماری معمولاً از حجم و وسعت جغرافیایی زیادی برخوردار است و محقق نمی‌تواند به آن‌ها مراجعه کند، لذا ناگزیر به انتخاب جمعی از آن‌ها به عنوان نمونه و تعمیم نتایج به جامعه مورد مطالعه است. برای انتخاب نمونه ابتدا روستاهای شهرستان بهمئی به دو طبقه مرکزی و پیرامون یا با فاصله نزدیک و فاصله دور از مرکز شهر تقسیم شد. سپس ۹ روستا از مرکز و ۹ روستا از حاشیه انتخاب شد. با استفاده از روش نمونه‌گیری طبقه‌ای و بر اساس جمعیت، روستاهای کمتر از ۲۰ خانوار تا روستای ۵۰۰ خانوار، شامل نمونه‌گیری شده و از هر طبقه یک روستا برای مطالعه انتخاب شد. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران ۲۲۰ نمونه مشخص شد و پرسشنامه با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده، در روستاهای مربوطه تکمیل و داده‌ها جمع‌آوری شد. همچنین با توجه به ماهیت تحقیق (داشتن اطلاعات قبل و بعد از ایجاد شهر) حداقل سن ۲۵ سال برای جامعه آماری مورد بررسی در نظر گرفته شد.

روایی و پایایی پرسشنامه

برای تعیین روایی و پایایی یک پرسشنامه چند روش وجود دارد. یکی از معمول‌ترین روش‌ها برای تعیین روایی پرسشنامه، استفاده از روایی محتوا است. روایی این پرسشنامه پس از بررسی و انجام اصلاحاتی از سوی اساتید دانشگاه مورد قبول واقع شد. همچنین روایی پرسشنامه با استفاده از روش تحلیل عاملی نیز مورد سنجش قرار گرفت که نتایج مربوط به شاخص KMO برای تمامی گویه‌ها بین ۰/۷ و ۰/۸۹ (خوب تا خیلی خوب) بود که روایی پرسشنامه را تأیید می‌نماید. در صورتی که مقدار KMO کمتر از ۰/۵ باشد، داده‌ها برای تحلیل عاملی مناسب نخواهند بود و اگر مقدار آن بین ۰/۵ تا ۰/۷ باشد می‌توان با احتیاط بیشتر به تحلیل عاملی پرداخت. اما در صورتی که مقدار آن بزرگتر از ۰/۷ باشد، همبستگی موجود بین داده‌ها برای تحلیل عاملی مناسب خواهد بود. از ضریب آلفای کرونباخ برای بررسی پایایی و همبستگی درونی پرسشنامه استفاده شد. مقدار

آلفای کرونیباخ دارای مقداری بین ۰ تا ۱ است. چنانچه مقدار آلفای کرونیباخ برای یک پرسشنامه بالاتر از ۰/۷ باشد، به این معنی است که پرسشنامه از پایایی خوبی برخوردار است و در صورتی که مقدار آلفا کمتر از ۰/۷ باشد، این پرسشنامه پایایی ضعیفی دارد. بررسی پایایی درونی این پرسشنامه نشان داد که ضریب آلفای کرونیباخ برای سؤالات مربوط به گویه‌های مورد بررسی بین ۰/۷۱۵ تا ۰/۹۳ بوده که پایایی پرسشنامه را تأیید می‌نماید.

نتایج و بحث

نتایج تحقیق ویژگی‌های فردی پاسخگویان

با توجه به اینکه جامعه آماری تحقیق را سرپرست خانوارهای روستایی تشکیل می‌دهد، بنابراین اکثر پاسخ‌دهندگان را در هر دو دهستان، مردان تشکیل داده‌اند. به طوری که نزدیک به ۹۷ درصد از پاسخ‌دهندگان را مرد و فقط ۳ درصد از پاسخ‌دهندگان را زنان تشکیل داده‌اند. میانگین سن نمونه آماری این تحقیق ۵۳ سال بوده است. بیشترین گروه سنی هم مربوط به سنین ۵۴ تا ۶۴ سال بود که ۴۳ درصد از مجموع پاسخ‌دهندگان را شامل می‌شد.

جدول ۱. توزیع سن پاسخ‌دهندگان بر حسب درصد

گروه سنی	زیر ۴۲ سال	۴۳ تا ۵۴ سال	۵۴ تا ۶۴ سال	بالای ۶۴ سال	میانگین	انحراف معیار
درصد	۱۲	۲۹/۲	۴۳	۱۶/۶	۵۳	۱۰/۶۵

مأخذ: یافته‌های پژوهش

سطح تحصیلات نمونه آماری در جدول ۲ آمده است. همان‌طور که اطلاعات حاصل از تحقیق هم نشان می‌دهد نزدیک به ۵۰ درصد از پاسخ‌دهندگان (سرپرست خانوارها) بی‌سواد و سطح تحصیلات بیش از ۸۰ درصد سرپرست خانوارها هم پایین‌تر از دیپلم بوده است.

جدول ۲. توزیع فراوانی پاسخ‌دهندگان بر حسب میزان تحصیلات

سطح تحصیلات	فراوانی	درصد	درصد فراوانی تجمعی
بی‌سواد	۱۱۰	۵۰/۵	۵۰/۵
ابتدایی	۳۹	۱۷/۶	۶۸
راهنمایی	۳۰	۱۳/۴	۸۱/۵
دیپلم	۲۲	۱۰/۲	۹۱/۷
دانشگاهی	۱۹	۸/۳	۱۰۰
مجموع	۲۲۰	۱۰۰	۱۰۰

مأخذ: یافته‌های پژوهش

نتایج حاصل از اولویت بندی در دوره قبل و بعد از شهر شدن

برای سنجش اثرات شهر لیکک در دوره قبل از شهر شدن و بعد از آن در بعد اجتماعی و اقتصادی روستا از سؤالات (گویه‌ها) کیفی طیف لیکرت استفاده شد که بر اساس میانگین ارائه شدند. نتایج برای شاخص‌ها و گویه‌های مورد نظر در هر شاخص مورد بررسی قرار گرفت.

امنیت غذایی و تولیدات کشاورزی روستایی

یافته‌های تحقیق بیانگر کاهش در میانگین سطح زیرکشت غلات، برنج و سبزیجات، کاهش تولیدات دامی و افزایش تولیدات باغی، سطح زیرکشت حبوبات و افزایش استفاده از تحقیقات و بذر اصلاح شده بعد از ایجاد شهر لیکک بوده است. همچنین میانگین فروش محصولات زراعی و باغی در بازار بعد از ایجاد شهر جدید افزایش یافته است.

جدول ۳. ارزیابی امنیت غذایی و تولیدات کشاورزی در دوره قبل و بعد از شهر شدن

ردیف	متغیر	میانگین قبل از شهر شدن	میانگین بعد از شهر شدن
۱	میزان سطح زیرکشت غلات	۳/۰۵	۲/۲۶
۲	میزان سطح زیرکشت برنج آبی	۲/۳۷	۱/۹۶
۳	میزان سطح زیرکشت سبزیجات	۲/۴۶	۲/۳۵
۴	میزان تولیدات دامی	۲/۹۷	۲/۵۲
۵	میزان فروش محصولات باغی در بازار شهری	۲/۲۱	۲/۲۹
۶	میزان تولید محصولات باغی	۲/۴۳	۲/۶۶
۷	میزان سطح زیرکشت حبوبات	۱/۹۱	۲/۱۰
۸	میزان استفاده از بذر اصلاح شده	۲/۰۴	۲/۳۰
۹	میزان استفاده از دام‌های اصلاح شده	۲/۱۳	۲/۳۹
۱۰	میزان فروش محصول زراعی در بازار شهری	۲/۳۸	۲/۴۱
۱۱	میزان سطح زیرکشت صیفی‌جات	۲/۱۸	۲/۳۰
۱۲	میزان سطح زیرکشت محصولات باغی	۲/۲۲	۲/۳۹
۱۳	میزان فروش محصول دامی در بازار شهری	۲/۴۱	۲/۴۲
میانگین کل متغیرهای هر دوره		۲/۳۶	۲/۳۳
انحراف معیار		۰/۳۲۸	۰/۱۷۴

مأخذ: یافته‌های پژوهش

وضعیت آموزش روستاییان در دوره قبل و بعد از شهر

ایجاد شهرهای جدید موجب فراهم شدن دسترسی به تسهیلات آموزشی می‌شود. دسترسی به خدمات و امکانات آموزشی در دو سطح روستا و شهر در این تحقیق مورد بررسی قرار گرفت.

جدول ۴. بررسی وضعیت کمیت و کیفیت آموزش مناطق روستایی در دوره قبل و بعد از شهر

ردیف	متغیر	میانگین قبل از شهر شدن	میانگین بعد از شهر شدن	تفاضل دوره بعد از قبل
۱	امکان ادامه تحصیل زنان خانه‌دار	۲/۰۱	۲/۵۶	۰/۵۵
۲	امکان ادامه تحصیل مردان متأهل	۲/۰۵	۲/۷۱	۰/۶۶
۳	امکان ادامه تحصیل دانشگاهی دختران	۲/۰۳	۳/۲۰	۱/۱۷
۴	امکان ادامه تحصیل دانشگاهی پسران	۲/۴۱	۳/۳۶	۰/۹۵
۵	تعداد معلم در مدارس	۲/۳۷	۳/۱۸	۰/۸۱
۶	میزان رضایت از کیفیت خدمات و امکانات	۲/۱۷	۲/۷۰	۰/۵۳
۷	تمایل دختران به ادامه تحصیل	۲/۲۶	۲/۹۵	۰/۶۹
۸	میزان دسترسی به کارگاه آموزش کشاورزی	۱/۸۷	۲/۴۹	۰/۶۲
۹	میزان دسترسی به کارگاه آموزش خیاطی	۱/۶۵	۲/۵۸	۰/۹۳
۱۰	میزان دسترسی به کارگاه آموزش خانه‌داری	۱/۷۵	۲/۴۵	۰/۷۰
۱۱	میزان دسترسی به کارگاه آموزش آرایشگری	۱/۷۹	۲/۷۲	۰/۹۳
۱۲	دسترسی به کارگاه آموزش صنایع دستی	۲/۰۷	۲/۴۴	۰/۳۷
میانگین کل متغیرهای هر دوره		۲/۰۳	۲/۷۸	۰/۷۴
انحراف معیار		۰/۲۴۱	۰/۳۱۸	

مأخذ: یافته‌های پژوهش

بر اساس نتایج جدول ۴ امکاناتی مانند دانشگاه معمولاً در روستا مقدور نیست و انتظار می‌رود که با افزایش تعداد دبیرستان و دانشگاه در سطح شهر، میزان باسواد روستاییان بهبود یابد. نتایج نمونه آماری نشان داد که میزان کمیت و کیفیت و دسترسی به خدمات و امکانات آموزشی بهبود یافته است. سطح آموزش و دسترسی به امکانات آموزشی برای زنان و مردان قبل از ایجاد شهر در سطح کم برآورد شده است، ولی این شاخص بعد از ایجاد شهر بهبود یافته و بالاتر از سطح متوسط ارزیابی شده است. ایجاد شهرهای جدید در یک منطقه موجب ارائه خدمات و امکانات آموزشی جدید می‌شود و از طرفی زمینه ادامه تحصیل دختران، زنان و مردان سرپرست خانوار هم فراهم می‌شود. احداث دانشگاه و دبیرستان در شهر لیکک موجب افزایش تحصیلات دانشگاهی دختران و پسران روستایی شده است. قبل از ایجاد شهر، با توجه به موانع فرهنگی و اقتصادی، ادامه تحصیل در دانشگاه دارای

محدودیت بوده است.

وضعیت بهداشت و سلامت

یافته‌های حاصل از وضعیت سلامت و بهداشت در دوره قبل از شهر شدن و بعد از شهر شدن در جدول ۵ بیانگر بهبود وضعیت بهداشت خانوار و افزایش میزان دسترسی به خدمات و تسهیلات بهداشتی بوده است. تفاضل میانگین متغیرها در دوره بعد از شهر شدن نسبت به قبل از ایجاد شهر، مثبت بوده و همچنین متغیر میزان مرگ و میر کودکان به عنوان یک شاخص مهم سلامت کاهش یافته است. نتایج کلی نشان از بهبود وضعیت بهداشتی در دوره بعد از شهر شدن نسبت به دور قبل دارد. اگرچه وضعیت بهداشت در دوره قبل از ایجاد شهر در سطح متوسط بوده است؛ اما ایجاد شهر موجب ارتقای خدمات و امکانات بهداشتی شده و میزان سطح بهداشت عمومی و شخصی خانوارها در سطح خوب برآورد شده است.

جدول ۵. وضعیت بهداشت و سلامت مربوط به دو دوره قبل و بعد از شهر شدن

ردیف	متغیر	میانگین قبل از شهر شدن	میانگین بعد از شهر شدن	تفاضل دوره بعد از قبل
۱	میزان افراد بیمار در بین خانوار	۲/۴۳	۲/۵۷	-۰/۱۵
۲	میزان ابتلای نوزادان به بیماری‌های مختلف	۲/۶۰	۲/۵۹	-۰/۰۱
۳	میزان مراجعه زنان باردار به پزشک	۲/۲۸	۳/۱۵	-۰/۸۷
۴	میزان کم‌وزنی بین کودکان	۲/۶۳	۲/۷۵	-۰/۱۲
۵	میزان دسترسی به آب بهداشتی و سالم	۲/۳۰	۳	-۰/۷۰
۶	میزان استفاده از گوشت، ماهی و لبنیات	۲/۳۷	۳/۱۱	-۰/۷۵
۷	میزان دسترسی به سرویس بهداشتی	۲/۴۰	۳/۳۴	-۰/۹۴
۸	میزان دسترسی به درمانگاه	۲/۴۲	۳/۱۲	-۰/۷۰
۹	میزان دسترسی به مرکز درمان شهرستان	۲/۲۱	۳/۱۵	-۰/۹۴
۱۰	میزان تنوع در رژیم غذایی	۲/۰۵	۲/۸۸	-۰/۸۳
۱۱	میزان استفاده از فست فود	۱/۹۲	۳/۱۲	۱/۲۰
۱۲	میزان مرگ و میر در بین نوزادان	۲/۷۸	۲/۵۷	-۰/۲۱
	میانگین کل متغیرهای هر دوره	۲/۳۷	۲/۹۵	-۰/۵۸
	انحراف معیار	۰/۲۴۱	۰/۲۶۶	

مأخذ: یافته‌های پژوهش

سرمایه اجتماعی (وحدت، انسجام، کمک به هم‌نوع)

سرمایه اجتماعی یک موضوع گسترده و پیچیده است؛ بر این اساس در این مطالعه سعی شد با انتخاب شاخص‌های متناسب با جامعه روستایی، بررسی دقیقی از آن صورت پذیرد که نتایج در جدول ۶ آورده شده است. نتایج نشان می‌دهد که بعد از ایجاد شهر لیکک به نوعی کاهش در ساختارهای اجتماعی روستا ایجاد شده و بیشتر شاخص‌های مورد نظر دارای میانگین منفی بوده و به نوعی ساختار بومی روستا به سمت ساختار مدرنیته شهری گرایش پیدا کرده است. این موضوع بر اساس انتظار بوده و با تغییر روستا به شهر لزوماً برخی تمایلات و سرمایه‌های اجتماعی در شهر تازه تأسیس و مناطق حومه و نزدیک آن دستخوش تغییر شده و به سمت ساختار شهرنشینی سوق پیدا می‌کند.

جدول ۶. بررسی وضعیت سرمایه اجتماعی در دوره قبل و بعد از شهر شدن

ردیف	متغیر	میانگین قبل از شهر شدن	میانگین بعد از شهر شدن	تفاضل دوره بعد از قبل
۱	خانوارهای تحت پوشش کمیته امداد و بهزیستی	۳	۲/۸۰	-۰/۲۰
۲	میزان اعتماد به یکدیگر	۳/۵۴	۲/۵۱	-۱/۰۳
۳	میزان وحدت و همبستگی بین روستاییان	۳/۵۷	۲/۴۶	-۱/۱۱
۴	میزان کمک به یکدیگر	۳/۵۰	۲/۵۵	-۰/۹۴
۵	قرض گرفتن پول از یکدیگر	۳/۱۹	۲/۵۸	-۰/۶۱
۶	میزان استفاده از غذاهای گیاهی و سستی	۳	۲/۵۰	-۰/۵۰
۷	میزان استفاده از لباس‌های محلی	۳/۳۵	۲/۷۶	-۰/۵۹
۹	میزان ازدواج‌های فامیلی و روستایی	۳/۲۸	۲/۸۶	-۰/۴۲
۱۰	میزان ازدواج بیرون از روستا	۲/۸۷	۳/۰۲	-۰/۱۵
۱۱	میزان پایبندی و احترام به رسومات محلی	۲/۹۸	۲/۹۳	-۰/۰۵
۱۲	میزان جرم و خشونت در روستا	۲/۷۶	۲/۵۴	-۰/۲۲
۱۳	میزان طلاق بین روستاییان	۲/۵۱	۲/۸۸	-۰/۳۷
۱۴	میزان استفاده از لباس‌های جدید	۲/۴۵	۳/۱۰	-۰/۶۵
۱۵	میزان خانوارهای تحت پوشش بیمه درمانی	۲/۴۸	۲/۸۵	-۰/۳۷
میانگین کل متغیرهای هر دوره		۳/۰۳	۲/۷۳	-۰/۲۹
انحراف معیار		۰/۳۸۹	۰/۲۱۲	

مأخذ: یافته‌های پژوهش

دسترسی به خدمات، ارتباطات و امکانات

نتایج جدول ۷ نشان می‌دهد که میانگین تمامی شاخص‌های دسترسی به خدمات و امکانات بعد از شهر شدن افزایش یافته است.

جدول ۷. میزان دسترسی به خدمات و امکانات در دوره قبل و بعد از شهر شدن

ردیف	متغیر	میانگین قبل از شهر شدن	میانگین بعد از شهر شدن	تفاضل دوره بعد از دوره قبل
۱	دسترسی به مسکن ایمن و سالم	۲/۳۰	۳/۲۴	۰/۹۴
۲	دسترسی به مصالح جدید در ساخت و ساز	۲/۲۴	۳/۱۶	۰/۹۲
۳	دسترسی به جاده روستایی	۲/۳۶	۳/۱۹	۰/۸۳
۴	دسترسی به شبکه برق	۲/۳۹	۳/۳۰	۰/۹۱
۵	دسترسی به اماکن و امکانات ورزشی	۱/۹۳	۳/۰۲	۱/۰۹
۶	دسترسی به وسیله نقلیه عمومی	۲/۳۷	۳/۱۵	۰/۷۸
۷	میزان دسترسی به خدمات کشاورزی	۲/۳۳	۲/۸۲	۰/۴۹
۸	دسترسی به ادارات دولتی	۲/۲۷	۳/۲۰	۰/۹۳
۹	دسترسی به گازخانگی لوله‌کشی	۱/۸۲	۲/۹۱	۱/۰۹
۱۰	دسترسی به آب لوله‌کشی	۱/۹۵	۳/۱۲	۱/۱۷
۱۱	میزان دسترسی به اینترنت	۱/۷۲	۲/۹۰	۱/۱۸
۱۲	میزان دسترسی به خدمات تلفن همراه	۲	۳/۳۸	۱/۳۸
۱۳	میزان دسترسی به تلفن ثابت	۱/۹۲	۳/۱۱	۱/۱۹
۱۴	میزان دسترسی به کتابخانه	۱/۸۵	۲/۸۳	۰/۹۸
میانگین کل متغیرهای هر دوره		۲/۱۱	۳/۱۰	۰/۹۹
انحراف معیار		۰/۲۴	۰/۱۷۴	

مأخذ: یافته‌های پژوهش

بررسی گویه‌های مربوط به ارتباطات نیز نشان‌دهنده بهبود تمامی شاخص‌های مورد بررسی و دسترسی بیشتر به امکانات ارتباطی بوده است. بر اساس نتایج جدول ۷، افزایش ۰/۹۹ در میانگین شاخص کل مشاهده شده است.

جمعیت و مهاجرت

یکی از مهمترین مباحث پیرامون نظریه‌های ایجاد شهرهای کوچک، نظریه‌های مربوط به جذب و دفع منابع و نیروی انسانی مناطق روستایی است. بررسی‌ها و نتایج مربوط به جمعیت و مهاجرت در منطقه مورد بررسی در جدول ۸ نشان داده شده است. آنچه از نظر پاسخ‌دهندگان به دست آمد بیانگر افزایش میزان مهاجرت بعد از ایجاد شهر بوده و میزان ماندگاری جوانان و ساخت و ساز در روستا هم کاهش یافته، زیرا ترجیح دادند که در شهر سرمایه‌گذاری نمایند. تنها متغیری که نسبت به دوره قبل از شهر افزایش یافته بود، متغیر مهاجرت دائمی بود که بار منفی دارد و نمی‌توان گفت که مثبت عمل کرده است. طبیعی است که با افزایش مهاجرت جوانان به شهر، میزان ساخت مسکن و زاد و ولد

کاهش یابد.

جدول ۸. جمعیت و مهاجرت روستایی در دوره قبل و بعد از شهر

ردیف	متغیر	میانگین قبل از شهر شدن	میانگین بعد از شهر شدن	تفاضل دوره بعد از دوره قبل
۱	میزان علاقه به محیط روستا	۳/۱۹	۲/۶۸	-۰/۵۱
۲	میزان سازگاری جوانان در روستا	۳/۲۲	۲/۲۹	-۰/۹۳
۳	میزان زاد و ولد در روستا	۳/۱۲	۲/۶۷	-۰/۴۵
۴	میزان ازدواج جوانان در روستا	۳/۱۱	۲/۴۹	-۰/۶۳
۵	میزان ماندگاری جوانان در روستا	۲/۹۰	۲/۴۷	-۰/۴۳
۶	میزان مهاجرت دائمی روستاییان	۲/۶۲	۲/۹۱	۰/۲۹
	میانگین کل متغیرهای هر دوره	۳/۰۳	۲/۵۸	-۰/۴۴
	انحراف معیار	۰/۲۲۸	۰/۲۱۵	

مأخذ: یافته‌های پژوهش

یافته‌های استنباطی داده‌های تحقیق

برای مقایسه میانگین نظرات پاسخ‌دهندگان قبل و بعد از ایجاد شهر لیکک در شاخص‌های مورد نظر از آزمون t استفاده شد.

جدول ۹. نتایج آزمون t برای مقایسه میانگین نظرات پاسخ‌دهندگان

ردیف	شاخص	میانگین (۲۰ تا ۱۰۰)		سطح معنی‌داری
		قبل از ایجاد شهر	بعد از ایجاد شهر	
۱	آموزش	۴۰	۵۵	۰/۰۰۱**
۲	بهداشت و سلامت	۵۲	۶۴	۰/۰۰۱**
۳	امکانات زیربنایی و زیرساختی	۴۳	۶۲	۰/۰۰۱**
۴	ارتباطات	۳۷	۵۸	۰/۰۰۱**
۵	درآمد	۵۲	۴۹	۰/۰۰۴**
۶	اشتغال	۵۳	۵۱	۰/۰۱۸*
۷	سرمایه اجتماعی	۶۲	۵۷	۰/۰۰۱**
۸	مهاجرت و پایداری جمعیت	۶۳	۵۲	۰/۰۰۱**
۹	مشارکت	۵۴	۵۳	۰/۱۷۳
۱۰	امنیت غذایی و تولیدات	۴۹	۴۷	۰/۱۹۶

مأخذ: یافته‌های پژوهش

** و * به ترتیب معناداری در سطح ۱ و ۵ درصد

همان‌طور که در یافته‌های توصیفی هم مشاهده شد، بیشترین تأثیر شهر در ابعاد دسترسی به خدمات و امکانات زیرساختی، ارتباطی، بهداشتی و آموزشی بوده است. نتایج نشان داد که بین میانگین نظرات نمونه آماری در قبل و بعد از ایجاد شهر در ابعاد آموزش، بهداشت و سلامت، ارتباطات و دسترسی به خدمات و امکانات، تفاوت معنی‌داری در سطح ۱ درصد است. به عبارت دیگر می‌توان بیان کرد که بین نظرات پاسخ‌دهندگان در قبل از ایجاد شهر نسبت به دوره بعد از ایجاد شهر در ابعاد ذکر شده تفاوت معناداری وجود دارد. ایجاد شهرهای جدید صرف‌نظر از جذب منابع انسانی و مادی، موجب بهبود دسترسی به برخی خدمات و امکانات مانند دسترسی به مدرسه، دانشگاه، بیمارستان، خانه بهداشت، جاده آسفالت، تلفن و غیره می‌شود و تعدادی از این خدمات و امکانات هم جبر تاریخی و مسیر توسعه هستند و به‌خودی‌خود فراهم می‌شوند. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که سرمایه اجتماعی در دوره بعد از ایجاد شهر نسبت به دوره قبل دچار تغییر شده و این تغییر هم در سطح ۱ درصد معنادار بوده است. تعامل و رابطه جامعه روستایی با محیط شهری موجب تغییرات و دگرگونی‌هایی در نگرش و فرهنگ جامعه روستایی می‌شود و این تغییرات باعث تغییر در شیوه روابط و تعامل افراد شده و میزان اعتماد، همکاری، دلسوزی، حمایت و مشارکت داوطلبانه در فعالیت‌های اجتماعی را کاهش می‌دهد؛ به‌طوری‌که افراد روستایی از حالت جمع‌گرایی به سمت فردگرایی حرکت کردند. ایجاد شهرهای کوچک در نزدیکی روستاها در تئوری‌های مختلف، موجب انتشار منابع به سمت روستاها و جذب منابع روستایی می‌شود. از آنجا که یکی از منابع مهم روستایی همان نیروی انسانی است؛ افزایش نرخ رشد مهاجرت روستا به شهر در سال‌های اخیر مشاهده شده است. همچنین نتایج نشان داد که جمعیت روستایی بعد از ایجاد شهر لیکک، کاهش و میزان ماندگاری جوانان و نرخ زاد و ولد هم کاهش یافته است و این کاهش نسبت به دوره قبل در سطح ۱ درصد معنی‌دار بوده است. نتایج حاصل نشان داد که سطح اشتغال و درآمد در دوره قبل از ایجاد شهر در محیط روستایی نسبتاً بهتر بوده، و این تفاوت در سطح ۵ درصد معنادار است. بیشتر روستاییان قبل از ایجاد شهر به دامداری و زراعت مشغول بودند، ولی ایجاد شهر موجب انتظارات جدید و بالا رفتن انتظارات نسبت به قبل شد؛ به‌طوری‌که روستاییان تغییر فعالیت دادند. اغلب روستاییان از فعالیت سنتی خود دست کشیدند و همین امر هم موجب شد تا میزان فعالیت دامداری و زراعت غلات نسبت به قبل کاهش یابد و وضعیت اشتغال و درآمد از این طریق در روستا ضعیف‌تر شود. در مقابل می‌توان انتظار ایجاد فرصت‌های نوین شغلی و افزایش رفاه زندگی را داشت. اگرچه میزان مشارکت سنتی روستاییان نسبت به دوره قبل کاهش یافته بود، اما از سوی دیگر، میزان مشارکت زنان در سازمان‌ها و نهادهای

روستایی و حضور خود روستاییان در این نهادها افزایش یافته، بنابراین یک تعادل ایجاد شد و نتایج مقایسه میانگین‌ها هم بیانگر همین مطلب بود و تفاوت بین میزان مشارکت در دوره بعد نسبت به دوره قبل از ایجاد شهر ناچیز بوده و معنادار نیست.

یکی از اثرات مهم شهرهای جدید، تغییر در شیوه فعالیت محیط اطراف و حتی تغییر در کاربری اراضی است. وضعیت کشاورزی هم در منطقه مورد مطالعه دچار تغییر شد و کشت محصولات سنتی غلات (گندم و جو) کاهش و کشت مرکبات و صیفی‌جات و سبزیجات رونق یافته است. بنابراین کاهش در یک بخش، به نفع افزایش در بخش دیگری رخ داد و از نظر میزان تولید و امنیت غذایی در منطقه نسبت به قبل از شهر تفاوت معنی‌داری نبوده است.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

به طور کلی در پاسخ به سؤال اساسی این تحقیق می‌توان گفت که روستاهای پیرامون قبل و بعد از شهر شدن در شاخص‌های بهداشتی، امکانات و خدمات، ارتباطات، آموزش و بهداشت دارای تفاوت معنادار بودند و در کل اثرات مثبت در روستاهای پیرامونی مورد بررسی ایجاد شده و در واقع این نتایج دیدگاه مثبت‌نگر مورد نظر در این تحقیق را تأیید می‌کند. در دوره بعد از ایجاد شهر در شاخص آموزش بهبود حاصل شده، زیرا دسترسی به مدارس در سطوح راهنمایی و متوسطه در مراکز جمعیتی و شهری بیشتر می‌شود، همچنین در مراکز شهری دسترسی به دوره‌های آموزشی غیررسمی بیشتر است. در حوزه درمان و خدمات مراقبتی نیز دسترسی به پزشک و خدمات پزشکی در مراکز شهری بیشتر است و از نظر بهداشتی نیز مراکز شهری به دلیل نظارت بیشتر بر بهداشت محیط از وضعیت بهتری برخوردارند. وضعیت روستاها در حوزه ارتباطات و خدمات زیرساختی نسبت به قبل بهتر شده است، زیرا محیط پیرامونی از مزایای زیرساختی از قبیل جاده و خدمات حمل و نقل، اینترنت، دسترسی به تلفن و ... بهره‌مند می‌شود. همچنین نتایج تحقیق بیانگر آن است که سطح تولیدات کشاورزی به دلیل افزایش مهاجرت به شهر و گرایش به سمت سایر فعالیت‌ها بیشتر شده، لذا بر تولید این بخش تأثیر منفی خواهد گذاشت. مطالعات معیدفر و اکبری (Moidfar and Akbari, 2007) و گیلبرت (Gilbert, 1975) نشان داد که روستاهای پیرامون از اثرات توسعه‌ای مراکز شهری تأثیرپذیرند، به این معنی که با افزایش فاصله روستا از شهر، سطح برخورداری و توسعه‌یافتگی روستا در ابعاد اقتصادی و اجتماعی کاهش یافته است. یکی دیگر از پیامدهای کلان و اساسی شهر بر مناطق پیرامون، مهاجرت قشر جوان تحصیل‌کرده است که این امر موجب خروج سرمایه‌های مادی و انسانی از روستا شده و مانع هرگونه برنامه توسعه پایدار در محیط روستایی می‌شود. بنابراین پیشنهاد

می‌شود که تنها خدمات و امکانات زیرساختی و فیزیکی به تنهایی برای جلوگیری از مهاجرت کافی نیست و باید خدمات و امکانات مدرن مانند خط اینترنت، کتابخانه، پست بانک و خانه بهداشت در روستاهای دارای پتانسیل گسترش یابد. یکی دیگر از پیامدهای شهر لیکک بر مناطق روستایی، افزایش تنوع کشت محصولات کشاورزی بوده است که به نظر می‌رسد با سرمایه‌گذاری بیشتر و ارائه تسهیلات می‌توان کشاورزی تجاری و صنعتی را رونق داد و هم فضای کسب‌وکار جوانان روستایی را بهبود داد.

منابع:

1. Bouzarjomehry, Kh., Shayan, H., Khakpoor, B. and Taheri, A. (2014). A survey on the effects of rural and small cities on the regional and rural development (A case study: Neyshabur county). *Geography and Regional Development*, 11(2): 275-299. (Persian)
2. Fanni, Z. (2014). Small towns: Another approach to regional development. Tehran: Azarakhsh Publications. (Persian)
3. Firouzniya, G., Mousakazemi, S.M. and Sadeghi Taheri, A. (2012). Review the effect of merging village in to city, samples of villages merged in to Kashan city. *Geography and Development Iranian Journal*, 9(25): 79-96. (Persian)
4. Gilbert, A. (1975). A note on the incidence of development in the vicinity of a growth centre. *Regional Studies*, 9(4): 325-333.
5. Hadiyani, Z. and Rahimi, V. (2016). The role of middle cities in rural point development case study: Iranshahr city. *Journal of Geography and Regional Development*, 13(25): 115-135. (Persian)
6. Lynch, K. (2005). Rural-urban interaction in the developing world. London: Routledge.
7. Mirzaee Ghalee, F., Kalantary, B., Molaee, M. and Azmi, A. (2013). Atalysis of relationship between urban and village in homeh district villages development in Harsin county. *Journal of Housing and Rural Environment*, 32(143): 89-100. (Persian)
8. Moidfar, S. and Akbari, S. (2007). City-rural relations and its developmental effects, the case study of Savujbulgh. *Geographical Science*, 6(8-9): 75-96. (Persian)

9. Nouri, H., Hosseini Abri, S.H. and Khademi, H. (2009). The role of small cities in the equilibration of rural settlement system of Yazd province. *Geography and Development Iranian Journal*, 7(13): 61-77. (Persian)
10. Papoli Yazdi, M.H. and Ebrahimi, M.A. (2010). Rural development theories. Tehran: SAMT Publications. (Persian)
11. Sarvar, H. and Lalepour, M. (2006). A view on the focus of small and medium cities in regional development. *Municipalities*, 74(6): 10-15. (Persian)
12. Shakoei, H. (2007). New perspectives in urban geography. Organization for the study and compilation of humanities books in universities. (Persian)
13. Zebardast, E. (2004). City size. Tehran: Ministry of Housing and Urban Development Publication. (Persian)